

Busch Balázs* – Vass Péter**

Különleges jogrendhez, különleges büntetőeljárás

I. A JÁRVÁNY ÉS A JOG

A koronavírus-járvány világméretű terjedése hosszú idő után azzal szembesítette az emberiséget, hogy mennyire védtelenek vagyunk egy fertőző betegséget okozó új vírus felbukkanásával szemben. Az 1918–19. évi nagy spanyolnátha-járványtól napjainkig nem volt még egy olyan kiterjedt járvány, amely ennyire felforgatta volna a nemzetközi kapcsolatokat, az államok működését és a hétköznapi emberek életét. A problémát fokozta a megbetegedésekkel kapcsolatos általános félelem és bizonytalanság.

Egy kutatás szerint a koronavírus terjedése eleve magában hordozta mindazokat a tényezőket, amelyek alapján várható volt, hogy a laikus nyilvánosságban téves, a statisztikai alapú valószínűséghez képest torz előrejelzések alakuljanak ki a járvány következményeivel kapcsolatban. Ilyen tényező volt, hogy a járvány ismeretlen, láthatatlan, félelmetes, emellett potenciálisan népbetegség, ami a sérülékenyebb csoportokra még veszélyesebb, ráadásul magában hordozta a széles körű katasztrófa veszélyét.¹ A média a jelenség egyes jellemzőit felerősítette, másokat legyengített,² emellett a betegség és a járvány természetével kapcsolatos tudományos álláspont változása is szükségszerűen erősítette a kockázattal kapcsolatos bizonytalanságot, amire a társadalom önmagában is reagált.³

Az egyes társadalmak kockázattűrő képessége változó, de a társadalmak az egész világon elvárják a kormányaiktól a kockázatok csökkentését, különösen akkor, ha azok új, ismeretlen jelenséghez kapcsolódnak.⁴ Minél hevesebben értékeli a társadalom a járványhelyzetet, annál hevesebben jelentkezik a jogalkotóhoz intézett elvárás a szükségesnek tartott szabályok megalkotására.

Ebben a helyzetben a jogalkotó **négy típusú alapproblémával** találta szemben magát:

1. a járvány egészségügyi hatásaival (pl. a betegek kezelése),
2. a járvány egyéb társadalmi hatásaival (pl. csökkenő termelékenység, áruhiány),
3. az előbbiekre adott másodlagos téves vagy káros társadalmi reakciókkal (pl. vásárlói pánik, bizonyos bűncselekmények elszaporodása) és
4. a társadalom esetlegesen téves elvárásaival szemben (pl. az elvárás, hogy idő előtt be kellene zárni/ki kellene nyitni az iskolákat).

A járvány elsődleges, az egészségügyi hatásokat érintő közvetlen jogi következményeként a társadalmi távolságtartás egyes eszközeit világszerte széles spektrumon kezdték alkalmazni. Az Európai Unió tagállamainak egyes intézkedései a következők szerint csoportosíthatók: 1. a fertőzött személyek elkülönítése, 2. a fertőzött személyek kapcsolatainak elkülönítése, 3. otthonmaradásra buzdító ajánlások, 4. oktatási intézmények, közintézmények és munkahelyek fizikai bezárása, 5. munkahelyek, köz- és magánszolgáltatások elektronikus platformokra terelése, 6. a társadalom egyes csoportjai (fogvartottak, krónikus betegellátó intézményekben élők) számára különös intézkedések előírása, 7. a tömegrendezvények lemondása, 8. egyes lakóterületek karantén alá vonása, 9. kijárási tilalom⁵, 10. az országhatárok lezárása, nemzetközi utazási korlátozások bevezetése.

Emellett az egészség védelmét szolgáló, de társadalmi távolságtartásnak nem tekinthető intézkedések világszerte jellemzővé váltak (pl. maszkviselési kötelezettség).

Az elsődleges egészségügyi hatások kiküszöbölésére szolgáló széles cselekvési spektrum, valamint az áttételes további társadalmi hatások, téves társadalmi reakciók és téves elvárások miatt megnőtt a jogalkotó politikai felelőssége és hibázási lehetősége,⁶ ami bár áttételesen, de érvényes a szakpolitikára is.

* Busch Balázs: Igazságügyi Minisztérium, Büntető Eljárásjogi Főosztály, jogi ügyintéző/beosztott ügyész.

** Vass Péter: Igazságügyi Minisztérium, Büntető Eljárásjogi Főosztály, jogi ügyintéző/beosztott bírósági elnök.

1 CHAKRABORTY, S. (2020): How Risk Perceptions, Not Evidence, Have Driven Harmful Policies on COVID-19. *European Journal of Risk Regulation*, 11(2), 236. old. doi:10.1017/err.2020.37 [Letöltés ideje: 2020. 06. 02.]

2 CHAKRABORTY, S.: i. m. 237. old.

3 Ezért is fontos, hogy legalább a tudottan valótlan információ terjedéséből eredő károkat meg lehessen akadályozni, lásd Btk. 337. § (2) bekezdés.

4 CHAKRABORTY, S.: i. m. 238. old.

5 ALEMANN, A. (2020): The European Response to COVID-19: From Regulatory Emulation to Regulatory Coordination? *European Journal of Risk Regulation*, 11(2), 309. old. doi:10.1017/err.2020.44 [Letöltés ideje: 2020. 06. 02.]

6 Hollandiában a kormányzat célja elsődlegesen az volt, hogy a gazdasági prosperitás érdekében a társadalom szemében kisebbítse a járvány veszélyes következményeit. Ezután lépett elő a „nyájimmunitás” teóriája, amelyet a szaporodó halálesetekre tekintettel az „ellenőrzött társadalmi immunitás” célkitűzésére cseréltek. Vélhetően a paradigmaváltás is közrejátszott abban, hogy a járvány következtében már március 31-én

II. A JÁRVÁNY ÉS A BÜNTETŐJOG

A járvány büntetőjog területére gyakorolt hatását egyrészt abból a szempontból kellett vizsgálni, hogy létrejöttek-e a védett értékek ellen irányuló új fenyegetések, másrészt pedig milyen kihívásokkal kell szembesülnie a társadalom védelmét szolgáló büntetőjog érvényesülését biztosítani hivatott apparátus működtetésének. Az előbbi kérdéskör a büntető anyagi jog területe, amellyel kapcsolatban arra az álláspontra lehetett helyezkedni, hogy a közbiztonság speciális védelme, valamint a társadalmi pánikkal szembeni védekezés⁷ kérdésén túl nincs olyan különös helyzet, ami a bűncselekmények módosítását tenné szükségessé. A büntetőeljárás területén azonban ennél sokkal jelentősebb és azonnali megoldást igénylő problémák merültek fel.

I. A BÜNTETŐ ANYAGI JOG KÉRDÉSEI

A nagy társadalmi megrázkódtatásokkal kapcsolatos törvényi tapasztalatok alapján várható volt, hogy a bűnözés mint társadalmi jelenség az új típusú koronavírus-járvány idején is velünk marad, legfeljebb annak dinamikája és struktúrája alakul át. Az új típusú koronavírus első igazolt magyarországi megjelenése,⁸ majd az országos veszélyhelyzet kihirdetése⁹ óta eltelt időszakra vonatkozóan a regisztrált bűncselekmények alakulásáról, illetve azok belső struktúrájának változásáról, valamint a büntető igazságszolgáltatás működéséről eddig nem készültek hivatalos összesítések, tudományos elemzések. A bűnözéssel, a bűnüldözéssel és az igazságszolgáltatással összefüggésben jelen helyzetben elsősorban a bíróság, az ügyészség és a rendőrség központi honlapjain (birosag.hu, ugyeszsag.hu, police.hu) érhetőek el megbízható információk.

A rendőrség integrált ügyviteli és ügyfeldolgozó rendszerében (RobotZsarú NEO) rögzített adatok felhasználásával készített térképes alkalmazás¹⁰ segítségével lekérdezhetőek az elmúlt harminc, illetve hatvan nap adatai, amelyek alapján megállapítható, hogy a veszélyhelyzet kihirdetése után lecsökkent társadalmi aktivitás következtében, közel a felére esett a regisztrált bűncselekmények száma, ezen belül jelentősen csökkent a klasszikus lakásbetörések, lopások és autólopások száma. A birosag.hu és az ugyeszsag.hu oldalakon elérhető információk szerint a bíróságok elé kerülő bűncselekmények többsége ugyan továbbra is vagyon elleni, vagyon elleni erőszakos, személy elleni – ezen belül a kapcsolati erőszak körébe tartozó – erőszakos, valamint kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények közül kerültek ki. A regisztrált bűncselekmé-

nyek között azonban már az első napokban megjelentek a koronavírus-járvánnyal összefüggő elkövetési magatartások is.

Ezek közül emelünk ki néhány jellemző esetet:

– *Az elkövető a járványügyi helyzetre figyelemmel rászoruló családok javára pénzdomány gyűjtésébe kezdett, majd az így összegyűjtött pénzt saját megélhetésére fordította.*¹¹

– *A terheltek – kihasználva a Magyarországon kihirdetett veszélyhelyzet miatt megnövekedett keresletet – megállapodtak abban, hogy antimikrobiális hatással nem bíró, hatóságilag be nem vizsgált terméket gyártanak, majd azt hatóságilag nem vizsgálóként értékesítik. Ismeretlen összetételű oldatot készítettek, majd a készítményt palackozták és meghirdették. A bűnyűg sértettje több mint 22 millió forintot fizetett a hatástalan termékért.*¹²

– *A terhelt a Covid-19 koronavírus-világjárvány okozta veszélyhelyzetet kihasználva, egyelőre ismeretlen bűntársaival vagyoni hasznoszerzés céljából egészségügyi arcmaszok eladását színélve tévedésbe ejtett egy amerikai céget, amely a beígért – egyébként nem létező – 220 millió egészségügyi arcmaszok fejében több millió forint előleget utalt át különböző bankszámlákra.*¹³

– *A járványügyi helyzet miatt maszkot viselő vádlott azzal csengetett be az idős asszonyhoz Kaposvár belvárosában, hogy az önkormányzattól hozott pénzt, előtte azonban fel kellene váltani a nála lévő nagy címletű bankjegyet. A sértett a kérésnek eleget tett, így felfedte az elkövető előtt, hogy hol tárolja értékeit. A vádlott ezután egy pohár vizet kért, ezért a sértett kiment a konyhába, így a férfi akadálytalanul el tudta venni az asszony megtakarított 93 000 forint készpénzét, majd kiszaladt a lakásból.*¹⁴

A különleges jogrendben felbukkanó új elkövetési módokkal együtt ténylegesen nem merült fel, hogy a bűnözés növekedett volna vagy radikális átalakuláson esett volna át ebben az időszakban. A büntetőjogi védelem adott volt, és várhatóan a Btk. mélyebb – időleges – átalakítása vagy kiegészítése sem vezetett volna az új elkövetési módokkal szembeni hatékonyabb védekezéshez. A Btk. módosítására ezért csak a járvány közveszéllyel való kapcsolatának rendezése és ezzel összefüggésben a közbiztonság speciális védelme,¹⁵ valamint a dezinformációból kifejlődő társadalmi pánik megelőzése érdekében került sor.¹⁶

Hollandiában 12 595 megerősített esetből 4712 volt kórházban, 1070 intenzív ellátást kapott és 1039 halt meg [lásd erről részletesen: BERGKAMP, L. (2020): State Liability for Failure to Control the COVID-19 Epidemic: International and Dutch Law. *European Journal of Risk Regulation*, 11(2), 343–349. old. doi:10.1017/err.2020.21. [Letöltés ideje: 2020. 06. 02.]

7 Btk. 322/A. §, 337. § (2) bekezdés.

8 Magyarországon 2020. március 4. napján diagnosztizálják az első fertőzötteket.

9 A veszélyhelyzet kihirdetéséről szóló 40/2020. (III. 11.) Korm. rendelet 1. §-a.

10 <https://terkep.police.hu/portal/bunugyi> [Letöltés ideje: 2020. 06. 02.]

11 <https://birosag.hu/aktualis-kozlemenyek/szekszardi-torvenyszek-felfugesztett-foghabzuntetes-jarvanyugyi-helyzetet> [Letöltés ideje: 2020. 06. 02.]

12 <https://birosag.hu/aktualis-kozlemenyek/fovarosi-torvenyszek-letartoztattak-hatastalan-kezfertotlenitot-gyarto-es> [Letöltés ideje: 2020. 06. 02.]

13 <https://birosag.hu/aktualis-kozlemenyek/fovarosi-torvenyszek-letartoztatasi-nem-letezo-egeszsegugyi-arcmaszok> [Letöltés ideje: 2020. 06. 02.]

14 <http://ugyeszsag.hu/maszkban-fosztotta-ki-az-idos-asszonyt-kaposvaron/> [Letöltés ideje: 2020. 06. 02.]

15 A koronavírus elleni védekezésről szóló 2020. évi XII. törvény 10. § (1) bekezdése a Btk. 322/A. §-ának megállapításával létrehozta a járványügyi védekezés akadályozásának bűncselekményét.

16 A 2020. évi XII. törvény 10. § (2) bekezdése módosította a Btk. 337. §-át, a járványhelyzetre pontosítva és kiegészítve a rémhírterjesztés tényállását.

2. A BÜNTETŐ ELJÁRÁSJOG KÉRDÉSEI

Az állam büntetőjogban megjelenő intézményvédelmi kötelezettsége¹⁷ nem fejtheti ki a hatását, ha a büntetőeljárás nem működik. A büntetőeljárás elsődleges funkciója ugyanis a büntető anyagi jog megfelelő alkalmazásának biztosítása. A büntetés törvényben megfogalmazott célja a társadalom védelme, amely az egyéni és az általános prevenció útján érhető el. A büntetéssel való törvényi fenyegetés akkor éri el a célját, ha a köztudatban a bűncselekmény elkövetéséhez szükségszerűen kapcsolódik az elkövető felelősségre vonása, megbüntetés. Ha a bűncselekmény elkövetésétől számítva jelentős idő telik el, a büntetés valódi célja elhalványul, ráadásul a büntetőeljárások lassulása a bizonyítást is jelentősen megnehezíti. Ezért alapvető elvárás a büntetőeljárások időszerű, késedelem nélküli lefolytatása, ami a járványhelyzetben sem veszíthet jelentőségéből.

A Be. 2018. július 1-jei hatálybalépésével – az eljárást egyszerűsítő, egyben a *személyes kontaktusok számának csökkentését szolgáló rendelkezések* (pl. *elterelések, terhelti együttműködés*) bevezetése mellett – a közvetlenség elvéből fakadó személyes találkozás főszabályán és a tárgyalás nyilvánosságán nem változtatott. Változatlanul abból kell kiindulni, hogy a bíróság tárgyalást tart, amelyen a hallgatóság tagjaként bárki részt vehet. Az általános szabályok szerint folytatott büntetőeljárásokban ezért szembesülni kellett volna a járványhelyzettel kapcsolatban azonosított alapproblémák megjelenésével:

1. a járvány egészségügyi hatásaival összefüggésben fennáll az a veszély, hogy a büntetőeljárást lefolytató, vagy azon részt vevő személyek megfertőzik egymást;
2. a járvány egyéb társadalmi hatásaival kapcsolatban fennáll a veszélye annak, hogy tömeges átfertőződés esetén bizonyos személyek nem tudnak megjelenni az eljárásban (ugyanakkor pl. tünetmentes állapotuk nem zárja ki a meghallgatásukat);
3. az előbbiekre adott másodlagos, esetleg akár téves társadalmi reakciók miatt fennáll az a veszély, hogy meghatározott egészséges személyek el nem ítéltető óvatosságból nem kívánnak részt venni az eljárási cselekményen; emellett
4. a társadalom joggal várja el, hogy a védelmükre hivatott állami apparátus működjön.

Mindezekkel összefüggésben a kodifikáció előkészítése során az alábbi kérdésekben kellett dönteni:

1. Fontosabb-e a büntetőeljárások folyamatosságának a biztosítása, mint az esetleges továbbfertőződés veszélye?
 - Folytatható-e a büntetőeljárásban eljárási cselekmény, ha az egy tudottan fertőzött személy más személlyel való találkozásával járna?
 - Folytatható-e eljárási cselekmény, ha nem zárható ki a fertőzés továbbadásának veszélye?
2. Alkothatók-e olyan új szabályok, amelyek a korábbi személyes találkozást kiválthatják?

3. Alkothatók-e olyan új szabályok, amelyek a személyes találkozást biztonságossá tehetik?
4. Alkothatók-e olyan új szabályok, amelyek a járvány prognosztizálható lefutása során is alkalmazhatók?

Mielőtt ezek a kérdések véglegesen eldőlhetek volna, az eljáró szervek a maguk eszközeivel igyekeztek megfelelni a járványhelyzettel felmerülő új kihívásoknak. A police.hu és az ugyeszsseg.hu oldalakon megjelenő híradások, illetve közlemények tartalma alapján megállapítható, hogy a koronavírus-járvány megjelenése, majd a veszélyhelyzet kihirdetése érdemben nem befolyásolta a nyomozóhatóságok felderítési tevékenységét, és a gyanúsított felelősségre vonás gyakorlatát. A nyomozás vizsgálati szakaszára jellemző személyes kontaktussal járó eljárási cselekmények előkészítése és biztonságos lebonyolítása azonban már komoly kihívások elé állították az eljáró szerveket. A vádemelés előtt az ügyészségek – a kizárólagos ügyészségi nyomozás eseteit leszámítva – általában az ügyiratok alapján végzik igazságszolgáltatási feladataikat, ezért kevésbé voltak kitéve a járványügyi intézkedésekkel bevezetett korlátozásoknak. A személyi szabadságot érintő kényszerintézkedések elrendelésére, illetve meghosszabbítására irányuló ügyészségi indítványok a veszélyhelyzet idején is megfelelően kezelték a halaszthatatlan bírói döntést igénylő eseteket, a lezárt nyomozásokat pedig a korábbi megszokott ritmusban követték a vádemelések.

A birosag.hu oldalon megjelent közlemények szerint az új típusú koronavírus-járvány magyarországi megjelenésének ténye és a veszélyhelyzet kihirdetése az első napokban önmagában nem befolyásolta jelentősen a bíróságok működését, amelyek az általános eljárási rend szerint folytatták a büntetőeljárásokat. A vádemelést követően folytatott bírósági eljárások általános jellemzője ugyanakkor a közvetlenség és a nyilvánosság, amelyek szükségszerűen személyes kontaktussal járnak, illetve gyakran előfordul, hogy egy tárgyaláson nagy számú vádlott, védő, sértett, tanú vagy egyéb büntetőeljárásban részt vevő személy, esetleg népes hallgatóság vesz részt. A bírósági eljárás az előzőek szerint jelentősen kitétt a személyes találkozásoknak, ezért az első veszélyhelyzeti intézkedések egyikeként a Kormány a Kúria elnöke, az Országos Bírósági Hivatal elnöke és a legfőbb ügyész javaslatára – 2020. március 15. napjával – rendkívüli ítélkezési szünetet¹⁸ hirdetett ki. A bíróságok a rendkívüli ítélkezési szünet ideje alatt nem tartottak nyilvános ülést és tárgyalást. A személyes jelenlétet igénylő halaszthatatlan eljárási cselekményeket pedig lehetőség szerint távmeghallgatás útján folytatták, ha ez nem volt lehetséges, úgy a megfelelő távolságtartást biztosító intézkedések mellett tartották meg az üléseket.¹⁹ A bírósági épületekben ellátandó feladatok, valamint a bírósági épületen kívüli, kizárólag ügyiratok alapján ellátandó feladatok tételes felsorolását külön OBHE határozat rögzítette.²⁰

¹⁸ Az élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető tömeges megbetegedést okozó humánjárvány megelőzése, illetve következményeinek elhárítása, a magyar állampolgárok egészségének és életének megóvása érdekében elrendelt veszélyhelyzet során teendő intézkedésekről (II.) sz. 45/2020. (III. 14.) Korm. rendelet 1. §-a.

¹⁹ A rendkívüli ítélkezési szünet során ellátandó bírósági igazgatási és ügyintézési feladatokról szóló 35.SZ/2020. (III. 15.) OBHE határozat 4–6. pont.

²⁰ A rendkívüli ítélkezési szünet során a peres és peren kívüli ügyekben történő feladatellátásról szóló 37.SZ/2020. (III. 17.) OBHE határozat III., IV. és VI. alcím.

¹⁷ Az állam kötelessége az alapvető jogok „tisztelőben tartására és védelmére” a szubjektív alapjogokkal kapcsolatban nem merül ki abban, hogy tartózkodnia kell megsértésüktől, hanem magában foglalja azt is, hogy gondoskodnia kell az érvényesülésükhöz szükséges feltételekről. [64/1991. (XII. 17.) AB hat.]

2.1. SZABÁLYOZÁSI ELVEK A VESZÉLYHELYZET IDEJÉRE, ILLETVE A VESZÉLYHELYZET MEGSZŰNÉSÉT KÖVETŐ IDŐSZAKRA

A veszélyhelyzet okán elrendelt rendkívüli ítélkezési szünet és az ún. felhatalmazási törvény²¹ 2020. március 31. napján történt hatálybalépése közötti két hétben – a hivatásrendektől érkező észrevételekre is figyelemmel – sor került a jogalkalmazás előtt álló új típusú problémák azonosítására, majd a koronavírus-járvány elleni védekezés idejére bevezetni tervezett átmeneti szabályozás legfontosabb sarokköveinek meghatározására, amelyekhez a részletszabályok kidolgozásánál a büntetőeljárás sajátosságaiból eredő további különleges szabályozási megoldások társultak.

A szabályozás kialakításánál a fenti sarkalatos kérdések eldöntése alapján a legfontosabb szempontok – a teljesség igénye nélkül – a következőképpen alakultak:

1. Az új típusú koronavírus okozta járványhelyzetben különösen fontos a társadalom védelme, ezért a bűnüldözés és a büntető igazságszolgáltatás **folyamatos működését** a veszélyhelyzet idején is biztosítani kell.
 - A tudottan fertőzött személyek esetében csak a továbbfertőzés veszélye kizárásával folytatható eljárási cselekmény.
 - A vélhetően nem fertőzött személyek esetében a személyes találkozás óvintézkedések mellett nem kizárt.
 - Az eljárási cselekmények teljesítésekor elsőbbséget élvez a büntetőeljárásban részt vevő személyek **egészségének** és életének megóvása, a járvány szempontjából leginkább veszélyeztetett hatvanötödik életévüket betöltött személyek javára különleges védelmi intézkedések szükségesek.
2. Támogatni kell minden eszközt, ami a személyes **találkozást kiválthatja** .
 - **Minimalizálni kell a személyes kontaktussal** járó eljárási cselekmények számát, illetve az adott eljárási cselekményeken jelen lévő személyek számát.
 - Kreatívan kell használni a XXI. századi digitális világ kommunikációs csatornáit a kapcsolattartás és az eljárási cselekményeken való jelenlét biztosítása során, illetve könnyíteni kell az **írásbeli „pervitel”** , valamint az eljárások ügyiratok alapján történő befejezések feltételein.
3. Erősíteni kell a személyes találkozások során a **biztonságot** .
4. A járvány **időbeli progressziójára** figyelemmel jelentős mozgásteret kell biztosítani a joggyakorlatnak, hogy a legmegfelelőbb intézkedést megválassza.
 - A járványügyi vagy az egészségügyi védekezéssel összefüggő intézkedéseknek megfelelő átmeneti szabályok az eljáró szervek oldalán – pl. a részleges otthoni munkavégzésre tekintettel – szükségszerű-

en együtt járnak az adminisztratív jellegű feladatok növekedésével, az eljárás résztvevői oldalán pedig elnehezítik a jogok gyakorlását és a kötelezettségek teljesítését. A büntetőeljárások folyamosságának biztosítása és a tisztességes tárgyaláshoz való jog egyidejű érvényesülése érdekében **egyes eljárási határidők** meghosszabbítása indokolt.

- A járványügyi vagy az egészségügyi védekezéssel összefüggő intézkedések időben és térben bármikor változhatnak, ezért olyan eljárási szabályokra van szükség, amelyek a védekezés minden fázisában **rugalmasan** alkalmazhatóak.
5. Az általános eljárási szabályoktól történő eltérések korlátozhatják a tisztességes tárgyaláshoz való jog egyes részjogosítványait, ezért ahol a jogkorlátozás mértéke indokolja, olyan **többleteljárási garanciákat** kell biztosítani, amelyek ebben az átmeneti helyzetben is alkalmasak a korlátozások kompenzálására.
 6. A büntetőeljárások egyszerűsítése, gyorsítása érdekében a Be. alapjaiban és komplex módon alakította át a korábbi eljárási rendet, ennek keretében olyan új rendelkezéseket és jogintézményeket vezetett be, amelyeknek az átmeneti szabályok megalkotásánál kiemelt szerepet kell szánni.

A kodifikációnál figyelembe vett egyes szempontok a normaszöveg megfogalmazásakor jellemzően egyszerre és keverten jelentkeztek, hiszen könnyű belátni, hogy például a személyes kontaktussal járó eljárási cselekmények számának, illetve az adott eljárási cselekményeken jelen lévő személyek számának csökkentése, mint cél szorosan összefügg annak megvalósítására szolgáló eszközökkel, nevezetesen a telekommunikációs eszközök útján biztosított eljárási jelenléttel, illetve az írásbeli pervitel és az eljárások ügyiratok alapján történő befejezésével. Hasonló összefüggés figyelhető meg az eljárási határidők tartamának szélesítése és a tisztességes tárgyaláshoz való jog egyes részjogosítványainak korlátozását kompenzálni hivatott többletgaranciák biztosítása között, mivel az eljárási jogok érvényesítésére nyitva álló határidő szélesítése önmagában is többletgaranciát jelent az érintettek számára. A felsorolásban szereplő szempontok mindegyike végső soron a büntetőeljárásban részt vevő személyek egészségének és életének megóvását szolgálja, amely cél a kodifikáció szintjén leginkább úgy biztosítható, ha olyan eljárási szabályok születnek, amelyek a koronavírus-járvány elleni védekezés minden fázisában azonnal és rugalmasan alkalmazhatóak.

2.2. LEGFONTOSABB BÜNTETŐ ELJÁRÁSJOGI RENDELKEZÉSEK A VESZÉLYHELYZET IDEJÉN

A Kormány a koronavírus elleni védekezéstről szóló 2020. évi XII. törvény rendelkezéseire figyelemmel adta ki a veszélyhelyzet ideje alatt érvényesülő egyes eljárásjogi intézkedésekről szóló 74/2020. (III. 31.) Korm. rendeletet (a továbbiakban: Veir.), amelynek 16. alcíme tartalmazza a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.) rendelkezéseinek eltérő alkalmazásáról szóló rendelkezéseket.

21 A koronavírus elleni védekezéstről szóló 2020. évi XII. törvény 2. § (1) bekezdés – a Kormány a veszélyhelyzetben az állampolgárok élet-, egészség-, személyi, vagyon- és jogbiztonságának, valamint a nemzetgazdaság stabilitásának garantálása érdekében rendeletével egyes törvények alkalmazását felfüggesztheti, törvényi rendelkezésektől eltérhet, és egyéb rendkívüli intézkedéseket hozhat.

A Veir. hatálybalépését követően két alkalommal került sor a büntető eljárásjogi rendelkezések részleges módosítására. Az első módosítás²² a hivatásrendekkel folytatott folyamatos szakmai párbeszéd eredményeként többek között az ügyiratok megismerése, a hirdetményi kézbesítés, a telekommunikációs eszközök használata, valamint a bírósági eljárás egyes kiemelt eljárási cselekményeit érintően vezetett be további részletszabályokat, emellett több ponton rugalmasabban tette lehetővé a járványhelyzetre figyelemmel szükséges különös szabályok alkalmazását.²³ A második módosítás²⁴ pedig már a veszélyhelyzet megszűnésével összefüggő átmeneti szabályokról szóló törvényjavaslat²⁵ által meghatározott kereteknek megfelelően rögzítette az általános eljárási szabályoktól való eltérés hatókörét.

2.2.1. A büntető igazságszolgáltatás folyamatos működését szolgáló rendelkezés

A 2020. március 11-én kihirdetett veszélyhelyzettel összefüggő rendkívüli intézkedések hatályának meghosszabbításáról szóló 73/2020. (III. 31.) Korm. rendelet már nem hosszabbította meg a rendkívüli ítélkezési szünetet. A Veir. a büntetőeljárásra vonatkozó első érdemi rendelkezésében²⁶ ennek megfelelően rögzítette, hogy a büntetőügyekben eljáró bíróság az eljárási cselekményeket – ideértve a tárgyalást és a nyilvános ülést is – a Be. és a Veir. szabályai szerint köteles végrehajtani. E rendelkezés indoka egyértelműen az volt, hogy a veszélyhelyzet idején is biztosítani lehessen a büntető igazságszolgáltatás folyamatos működését, ezáltal maradéktalanul érvényesüljenek a büntető anyagi jogi szabályok, ezen belül a büntetési célok.

A bíróságok büntető ügyszakainak működése – figyelemmel a járványügyi vagy az egészségügyi védekezéssel összefüggő intézkedésekre – természetesen nem térhetett vissza a veszélyhelyzet előtti eljárási keretek közé, ezért a Veir. az igazságszolgáltatási feladatok biztonságos ellátása érdekében speciális rendelkezéseket vezetett be.

2.2.2. Az elsődlegesen egészség- és életvédelmet szolgáló rendelkezések

A Veir. szabályozási rendszerében az eljárási cselekmények teljesítésekor mindig elsőbbséget kell élveznie annak, hogy a büntetőeljárásban részt vevő személyek ne legyenek veszélynek kitéve, ezért olyan speciális rendelkezéseket vezetett be, amelyek közvetlenül vagy közvetett módon az egészség- és életvédelmet szolgálták.

Ha a tervezett eljárási cselekmény járványügyi intézkedés megszegésével járna, és a halasztásnak nincs akadálya, az eljá-

rás cselekmény a Veir. 50. § (1) bekezdése alapján – a biztonságos végrehajtást lehetővé tevő körülmények megteremtéséig – elhalasztható. A büntetőeljárások folyamatosságának biztosítása érdekében a Veir. azt az álláspontot foglalta el, hogy az elhalasztásra kizárólag konkrét járványügyi intézkedéssel való összeütközés elkerülése érdekében, tehát lényegében két, az állam által konkrétan meghatározott kötelezettség kollíziója esetén kerülhet sor.²⁷

A Veir. 68. § (1) bekezdésében és 74. § (1) bekezdésében bevezetett új eljárást felfüggesztő ok, az előző rendelkezésnél is drasztikusabb beavatkozásra ad lehetőséget arra az esetre, ha az eljárás folytatása a járványügyi intézkedésekre vagy a járványhelyzettel összefüggő más okra figyelemmel elháríthatatlan akadályba ütközik. Az elháríthatatlanságot a büntetőeljárást lefolytató szervek szempontjából a szó köznyelvi értelme alapján kell vizsgálni, ebből kifolyólag elháríthatatlan akadályon azt kell érteni, ha kizárt az érintett személy személyes jelenléte az eljárási cselekményen, és az eljárási cselekmény elvégzésére más módon (pl. telekommunikációs eszköz használata, írásbeli tanúvallomás engedélyezése) nincs lehetőség. Az eljárás ezen okra alapított felfüggesztése meghatározott időre, legfeljebb hat hónapig tarthat, amely határidő a módosító rendelkezés²⁸ hatálybalépését követően már nem hosszabbítható. Ha a felfüggesztés oka hamarabb megszűnik, az eljárást – az általános szabályok szerint – folytatni kell.

A közvetlen egészség- és életvédelmet szolgálja továbbá a Veir. 48. §-ának rendelkezése, amely alapján a hatvanötödik életévét betöltött személy külön döntés nélkül különleges bánásmódot igénylő személynek minősül. A rendelkezés a járványügyi intézkedések során meghatározott célt követi, nevezetesen a koronavírussal összefüggő megbetegedések miatt leginkább veszélyeztetett korosztály kiemelt védelmét. A különleges bánásmód alkalmazása ebben az esetben sem jelenti a Be. XIV. Fejezetében meghatározott eszközrendszer minden elemének kötelező, mérlegelés nélküli alkalmazását, az egyes intézkedésekről az eljáró bíróság, ügyészség és nyomozóhatóság az érintett személy egyedi szükségleteinek megismerése után, a szükségesség, arányosság elvének megfelelően dönt.

Ha a személyes jelenlét mellett folytatott eljárási cselekmény megtartásának nincs akadálya, de az eljárási cselekmény biztonságos lebonyolítása azt megkívánja, az eljáró bíróság, ügyészség és nyomozóhatóság elrendelheti olyan egyedi intézkedések (pl. a személyes távolságtartásra, az eljáró szerv által biztosított vagy a jelenlevők birtokában lévő védőfelszerelés viselésére, szellőztetésre vagy más járványügyi szabály betartását szolgáló magatartás teljesítésére vagy túrására kötelezés stb.) alkalmazását. E rendelkezés célja az eljárási cselekmény rendjének fenntartása, az erre tekintettel elrendelt intézkedések a tisztességes eljáráshoz való jogot, illetve az eljárási cselekményen részt vevő személyek jogainak gyakorlását, kötelezettségeinek teljesítését érdemben nem érinthetik. Az eljárási cselekmény biztonságos lebonyolításával összefüggésben elrendelt egyedi intézkedések megsértése – az egészség- és élet-

22 188/2020. (V. 7.) Korm. rendelet.

23 Pl. az eljárási cselekmény megtarthatóságának vizsgálata [Veir. 50. § (4) bekezdés].

24 229/2020. (V. 25.) Korm. rendelet.

25 Az Országgyűléshez 2020. május 26. napján került benyújtásra a veszélyhelyzet megszűnésével összefüggő átmeneti szabályokról és az egészségügyi készenlétről szóló törvényjavaslat (T/10748.).

26 Veir. 44. § (2) bekezdése.

27 Annak ellenére, hogy az eljárási cselekmény megtarthatóságánál már szélesebb szempontrendszert kell vizsgálni [Veir. 51. § (1) bekezdés], ez a szabályozási koncepció változatlan maradt.

28 A Veir. 68. § (3) bekezdését a 229/2020. (V. 25.) Korm. rendelet 10. § 8. pontja 2020. június 1. napjával helyezte hatályon kívül.

védelem kiemelt fontosságára tekintettel – már az első alkalommal súlyos rendzavarásnak minősül.

2.2.3. A személyes kontaktusok számának csökkentését szolgáló rendelkezések

2.2.3.1. A Be. meglevő eszközrendszere

A Be. a terhelte együttműködés komplex rendszerének kialakításával, új eljárási formák és jogintézmények bevezetésével, valamint régi jogintézmények leporolásával és új tartalommal való kitöltésével az alapoktól kiindulva változtatta meg a korábbi eljárási rendet. A büntetőeljárás rendszerének átalakítása változatos lehetőségeket biztosít az eljárások gyorsabb és egyszerűbb befejezésére, nem utolsósorban azzal, hogy az általános eljárási rend részévé tette olyan jogintézményeket, eljárási formákat és technikákat alkalmazását, amelyek a személyes érintkezéssel járó eljárási cselekmények, illetve az adott eljárási cselekményeken jelen lévő személyek számának csökkentésével járnak.

Az előzőek alátámasztására érdemes egyes jogintézményeket kiemelni, így az ügyészség érdemi rendelkezése alatt álló elterelést (pl. feltételes ügyészi felfüggesztés, megrovás); a mediációt (közvetítői eljárás), valamint a vádemelés meghatározott módjával (pl. a bűnösség beismerésére irányuló egyezségkötést követő vádemelés, a büntetővégzés meghozatalára irányuló külön eljárás indítványozása) kapcsolatos döntést. A bírósági eljárásban pedig az általános eljárás részévé tette az előkészítő ülést, az ügydöntő határozattal szembeni korlátozott fellebbezés és felülbírálat alkalmazási körének kiterjesztését, a reformatórius jogkör kiszélesítését a másodfokú eljárásban, vagy az eljárást egyszerűsítő külön eljárások koncepcionális változásait, amelyek együttes hatása a bírósági tárgyalásra kerülő ügyek számának jelentős mértékű csökkenését eredményezte.²⁹

A Be. szabályai a megújult jogintézményeken túl is számtalan lehetőséget nyújtanak a személyes érintkezések abszolút számának és tartamának csökkentésére, amelyek közül a telekommunikációs eszközök útján biztosított eljárási jelenléttel, az eljárási cselekményektől való legális távolmaradással (pl. a vádlott lemondhat a tárgyaláson való személyes jelenlétről), valamint az írásbeli kommunikáció és eljárási formák (pl. írásbeli tanúvallomás engedélyezése; a perbeszéd írásban történő benyújtása, büntetővégzés kiterjesztése) alkalmazásával érhető el a leglátványosabb változás.

2.2.3.2. A Veir. eltérő rendelkezései

A Veir. – a Be. által biztosított rugalmas eljárási kereteket kihasználva – a személyes kontaktusok teljes kizárásától, az általános eljárási rend szerint elvégezhető eljárási cselekményekig tartó differenciált rendszert hoz létre, amelyben a jogalkalmazóknak hivatalból kell megvizsgálnia, hogy a tervezett

eljárási cselekmény hogyan tartható meg anélkül, hogy az valamely járványügyi intézkedés megszegésével járna. Ha az eljárási cselekmény megtartásának elháríthatatlan akadálya van, akkor azt az előző alcímben írtak szerint el kell halasztani. Ha az eljárási cselekmény nem halasztható, illetve az eljárási cselekmény megtartása nem ütközik elháríthatatlan akadályba, az eljáró bíróságnak, ügyészségnek és nyomozóhatóságnak az eljárási cselekményen való személyes jelenlétet (elsősorban) telekommunikációs eszköz útján kell biztosítani.³⁰

a) Telekommunikációs eszköz használata

A Veir. új rendelkezései jelentősen megkönnyítik a telekommunikációs eszköz használatára, valamint az eljárási cselekményről készített felvétel rögzítésére vonatkozó általános szabályokat. A nyomozás során elegendő kizárólag hangkapcsolatot biztosítani az eljárási cselekmény helyszíne és az elkülönített helyszínen jelen lévő személy között, illetve általános könnyítés, hogy az elkülönített helyszínen nem szükséges jelen lennie az eljárási cselekménnyel nem érintett harmadik (hivatalos) személynek, valamint a telekommunikációs eszköz használata esetén a felvétel bármely elektronikus formában rögzíthető.³¹ A jelenleg tipikusnak tekinthető élethelyzethez igazodva nincs akadálya annak, hogy az eljárás résztvevője az otthonából, valamely kép és hang továbbítására szolgáló alkalmazás (pl. Skype, Zoom) útján vegyen részt az eljárási cselekményen. A Veir. által bevezetett eltérő eljárási szabályok alapján országsszerte általánossá vált, hogy az eljáró szervek alternatív megoldásokat keresnek az eljárási cselekményen való jelenlét biztosítására.

Ezek közül emelünk ki néhány jellemző esetet:

– *A Veszprémi Törvényszéken az egyik ügyben úgy tartottak ülést a letartóztatás fenntartásáról, hogy a tárgyalóteremben csak a bíró és a jegyzőkönyvvezető tartózkodott, a vádlott a büntetés-végrehajtási intézetből a ViaVideo rendszeren keresztül, míg az ügyész és a védő a saját irodájából Skype alkalmazáson keresztül vett részt az eljárási cselekményen. Az ülésen ezáltal olyan kép- és hangkapcsolatot biztosítottak, amelyen keresztül valamennyi eljárási szereplő látta és hallotta egymást, miközben a koronavírus terjedését lehetővé tevő személyes kontaktus nem volt közöttük.*³²

– *A Csongrád Megyei Főügyészség az egyik hétvégi ügyeleti szolgálata során tett indítványt egy hódmezővásárhelyi férfi letartóztatására, aki házában zárható pincéjében marihuánát termesztett. A nyomozási bíró az ülést a veszélyhelyzetre figyelemmel a rendőrség és a bíróság között telekommunikációs eszköz segítségével kiépített távkapcsolat útján tartotta meg. A bírósági tárgyalóban csak az ülést vezető bíró, az ügyész és a jegyzőkönyvvezető tartózkodott, a védő és a gyanúsított pedig a rendőrségi kihallgatóban.*³³

29 <https://birosag.hu/ugyforgalmi-adatok/birosagi-ugyforgalom-2019-eves-adatai>
[Letöltés ideje: 2020. 06. 02.]

30 Veir. 50. § (2)–(4) bekezdés, valamint az egyes büntetőeljárási cselekményekre és büntetőeljárásban részt vevő személyekre vonatkozó szabályokról szóló 12/2018. (VI. 12.) IM rendelet 45. § (1) bekezdés.

31 Veir. 56. § (1)–(3) bekezdés.

32 <https://birosag.hu/aktualis-kozlemenyek/veszpremi-torvenyszek-technika-vivmányaival-folytatodik-az-itelkezes-skype>
[Letöltés ideje: 2020. 06. 02.]

33 <http://ugyeszeg.hu/telekommunikacios-eszkoz-segitsegevel-megtartott-ulesen-kerult-letartoztatasa-a-hodmezovasarhelyi-kabitoszertemeszto/>
[Letöltés ideje: 2020. 06. 02.]

– A Tatabányai Járásbíróság 2020. április 23-án bíróság elé állítás keretében – távmeghallgatás útján – ítélte el azt a férfit, aki a tatabányai mentőállomásra tulajdonított el egészségügyi eszközöket.³⁴

A telekommunikációs eszközök használatára vonatkozó formai szabályok lazítása természetesen nem veszélyeztetheti az eljárási cselekmények érvényességét. Ha az eljáró szerv részéről az érintett személy személyazonosságával, az eljárási cselekményen való részvételének önkéntességével, vagy vallo-másának (nyilatkozatának) befolyásmentességével kapcsolatban észszerű kétely merül fel, akkor az eljárási cselekmény ebben a formában nem folytatható.

b) A kapcsolattartás alternatív lehetőségei – idézés, értesítés, a kézbesítés speciális szabályai

A koronavírus-járvány egyik leglátványosabb következményeként élhettük meg, hogy az élet minden területén robbanásszerűen átalakult a kommunikáció, nevezetesen mindenki, minden lehetséges módon használni kezdte a digitális világ kommunikációs csatornáit. A járványhelyzet miatt bevezetett korlátozó intézkedések ugyanakkor ideális feltételeket teremtettek egy olyan szabályozás kialakítására, amely a büntetőeljárásban folytatott kommunikációban is megteremtheti a sokak által régen várt technológiai ugrás feltételeit.

A Veir. az eljárás résztvevőivel való alternatív telekommunikációs lehetőségek megteremtésével párhuzamosan a hagyományos papíralapú kapcsolattartással érintett személyek esetében olyan változtatásokat vezetett be, hogy az idézés, az értesítés és a kézbesítés elektronikus levelezési címre (e-mail-cím) vagy más elektronikus elérhetőségre (pl. Facebook, Viber, Skype stb.) is teljesíthető legyen. Az „elektronikus levelezés” a törvényi feltételek teljesülésének hiányában természetesen nem tartható az E-ügyintézési törvény szerinti elektronikus kapcsolattartás fogalma alá. A kapcsolattartásnak ez az újszerű egyéb elektronikus formája gyakorlatilag egy „harmadik típusú” kapcsolattartási mód kialakításnak lehetőségét hordozza magában, az átmeneti szabályozás idejére azonban még mindenképpen papíralapú kapcsolattartásnak számít.

A büntetőeljárás során eljáró szervek az idézettek és értesítettek elektronikus levelezési címét vagy más elektronikus elérhetőségét az érintettek közlése, illetve hivatalos eljárásuk során tudomására jutott adatokból ismerhetik meg. A büntetőeljárás során eljáró szervek az érintett személyek elektronikus elérhetőségének felkutatására külön eljárási cselekményt nem kötelesek végezni.³⁵ Ahhoz, hogy az elektronikus levelezési címre vagy más elektronikus elérhetőségre megküldött idézés, értesítés joghatályosnak minősüljön, az idézésnek, értesítésnek olyan módon kell megtörténnie, hogy azzal kapcsolatban utólag ne merülhessen fel kétség. Az előzők alapján az idézés, értesítés szabályszerűségéhez fűződő jogkövetkezmények akkor alkalmazhatók, ha a címzett részére történő kézbesítés, akár a címzett visszajelzése (pl. válaszüzenet, telefonon keresztül történő visszahívás), akár az eljáró szerv által kezdeménye-

zett kapcsolatfelvétel (pl. az eljáró szerv más ismert elérhetőségén megkeresi az érintettet, és tájékoztatást kér az idézés, értesítés eredményéről) alapján igazolható.

A papíralapú kapcsolattartással érintett személyek részére történő kézbesítés szabályai az előzőekhez nagyban hasonlítanak, a lényegi eltérés, hogy az alternatív kézbesítési mód alól – garanciális okokból – kivételt képeznek az ügydöntő határozatok, amelyek továbbra is kizárólag a Be. 130. §-ban meghatározott módon kézbesíthetők.

A Veir. alapján egyszerűsödnek a hirdetményi kézbesítés szabályai. A hirdetményt főszabály szerint elegendő az eljáró szerv elektronikus tájékoztatásra szolgáló honlapján elhelyezni. Ha a hirdetményt az ismeretlen helyen tartózkodó terhelt részére kell kézbesíteni, akkor azt az eljáró szerv honlapja mellett az utolsó ismert magyarországi lakcíme vagy tényleges tartózkodási helye szerinti helyi önkormányzat által tájékoztatás céljára fenntartott honlapon³⁶ is közzé kell tenni. Az eltérő szabályozást az indokolja, hogy a járványhelyzet miatt esetenként fizikailag nehezen megközelíthetővé válhatnak a hirdetmények elhelyezésére szolgáló hirdetőtáblák.

c) A nyilvánosság kizárása a tárgyalásról

A tárgyalás nyilvánossága az Alaptörvény XXVIII. cikkében rögzített kiemelkedő fontosságú érdek, az igazságszolgáltatás egyik kiemelt alapelve, amely elsősorban a tárgyalás nyilvánosságának és a bírósági döntés nyilvános kihirdetésének követelményét jelenti. A nyilvánosság – ahogy azt az Alkotmánybíróság is kimondta – mindenekelőtt az igazságszolgáltatás működésének ellenőrzését hivatott biztosítani a társadalom részéről.³⁷ A nyilvánosság csak a Be.-ben szereplő taxatív okokból³⁸ zárható ki. Az intézmény garanciális súlyát jelzi, hogy a nyilvánosság törvénysértő kizárása sokáig abszolút hatályon kívül helyezési ok volt,³⁹ jelenleg a relatív hatályon kívül helyezési okok egy nevesített esete.⁴⁰

E kiemelkedő jelentősége ellenére a nyilvánosság kontroll-funkciója ténylegesen nem érvényesülhet akkor, ha a hallgatóság részvétele állami (járványügyi, veszélyhelyzeti vagy bírósági igazgatási) tilalom folytán eleve akadályozott.

A Be.-ben a zárt tárgyalás okai taxatívok, ezért a bíróság kiegészítő szabályozás nélkül nem tehetne mást, mint formálisan nyilvános tárgyalást tart úgy, hogy a bírósági épületre érvényes látogatási tilalom miatt valójában zárt tárgyalás valósul meg. Az így kialakuló köteleesség-összeütközés (zárt tárgyalást kellene tartani, de a Be. azt nem engedi) és annak következményei⁴¹ megelőzése érdekében a Veir. bevezette a nyilvánosság kizárását a járványügyi intézkedésre, később⁴² a járvánnyal összefüggő más rendelkezésre vagy azzal összefüggő más okra figyelemmel. Mivel az új szabálynak nem volt más – különösen titokvédelmi – szerepe a személyes találkozások megelőzé-

34 <https://birosag.hu/aktualis-kozlemenyek/tatabanyai-torvenyszek-birosag-ele-allt-mentos-aki-fertotlenitot-gumikesztyut> [Letöltés ideje: 2020. 06. 02.]

35 Lehetetlen és értelmetlen lenne a végtelen számú elektronikus elérhetőséget nyújtó platform megkeresése annak tisztázása érdekében, hogy a címezettnek van-e náluk elérhetősége.

36 Az ilyen honlapok önállóan vagy közösen történő fenntartásának kötelezettségét az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény 33. § (3) bekezdése rögzíti.

37 58/1995. (IX. 15.) AB határozat, 20/2005. (V. 26.) AB határozat, 3171/2017. (VII. 14.) AB határozat.

38 Be. 436. § (4) bekezdés.

39 A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 373. § I. f) pontja.

40 Be. 609. § (2) bekezdés c) pontja.

41 Különösen a Be. 609. § (2) bekezdés c) pontjával kapcsolatos bizonytalanság.

42 A 188/2020. (V. 7.) Korm. rendelet alapján.

sén kívül, ezért az új típusú zárt tárgyalás esetén garanciális ellenpólusként a Veir. a nyilvánosság kontrollszerepét nem térben, hanem időben biztosította. Lehetővé tette a terhelt vagy a védő számára, hogy ilyen esetben a zárt tárgyalás anyagát rögzítsék. A kizárólag járványügyi okkal összefüggő zárt tárgyalás rögzítésére tett indítványt csak akkor lehet elutasítani,⁴³ ha a bíróság maga készített kép- és hangfelvételt, ami ugyanezt a szerepet betöltheti.

d) Az eljárási határidők módosítása

A járványügyi intézkedések betartása, a korábban megszokott ügyvitel és eljárási rend megváltozása az eljáró szervek és az eljárás résztvevői számára egyaránt jelentős adminisztrációs tehernövekedéssel járnak, ezért az általánosan elnehezült körülményekre figyelemmel a Veir. egyes eljárási határidők tartamát meghosszabbítja.

Az eljárási határidők módosítása az eljáró szervek oldalán lehetővé teszi, hogy a többletfeladataikat formális eljárási szabálysértés nélkül teljesíthessék. A szabályozás arra ösztönzi az eljáró szerveket, hogy az eljárást – annak felfüggesztése helyett – akkor is folytassák, ha az egyes eljárási cselekmények előkészítése előreláthatóan hosszabb időt igényel. Az eljárások folyamatosságát a vádemelés előtt elsősorban a nyomozás tartamának, illetve a szakvélemény előterjesztésére nyitva álló határidőnek a meghosszabbítása, a bírósági eljárásban pedig a tárgyalás előkészítése, ezen belül a vádirat alapján szükséges intézkedések meghozatalára nyitva álló határidő meghosszabbítása, a tárgyalás kitűzésére, elnapolására, illetve ismétlés nélküli folytatására rendelkezésre álló határidő, valamint az egyes rendkívüli és külön eljárásokban irányadó eljárási határidők meghosszabbítása biztosítja.⁴⁴

A határidők meghosszabbítása az eljárás résztvevői oldalán a tisztességes eljáráshoz való jog érvényesülését, ezen belül a hatékony eljárási részvétel elősegítését szolgálja, annak érdekében, hogy teljeskörűen gyakorolhassák a törvényben meghatározott jogukat, illetve teljesíthessék kötelezettségeiket. Az eljárás résztvevői javára meghosszabbított eljárási határidők jellemzően a jogorvoslatra, illetve az indítványok és észrevételek megtételére nyitva álló határidők meghosszabbítását⁴⁵ jelentik.

e) Az elsőfokú bírósági eljárás

A Veir. hatálybalépését követő időszakban folytatódó szakmai párbeszéd keretében tartott egyeztetések egyikén merült fel az igény a hivatásrendek részéről, hogy a jogalkotó valamilyen formában – különösen a sok vádlottas ügyekben – teremtsen meg az „írásbeli pervitel” feltételeit, illetve találjon megoldást arra, hogy a rendkívüli ítélkezési szünet kihirdetése előtt a perbeszédre, az utolsó szó jogán tett nyilatkozatra, vagy az ügydöntő határozat kihirdetésére elnapolt, vagy

a rendkívüli ítélkezési szünetre tekintettel beállított ügyeket minél előbb be lehessen fejezni.

A Veir. a korábban ismertetett szabályozási elveknek megfelelően a bírósági eljárásban is olyan részletszabályokat vezetett be, melyek a lehetőségekhez képest minimalizálják a személyes kontaktussal járó eljárási cselekmények számát, illetve minimalizálják az eljárási cselekményeken jelen lévő személyek számát. A tisztességes tárgyaláshoz való jog, ezen belül a közvetlen és teljes bizonyításhoz való terhelti jog azonban a büntetőeljárás olyan fundamentuma, amelyen nem lehet át lépni a veszélyhelyzet idején sem. A 188/2020. (V. 7.) Korm. rendelettel⁴⁶ módosított Veir. ennek megfelelően az elsőfokú bíróság bizonyítási eljárásának befejeztété nyilvánítását követően teremti meg a „részleges írásbeli pervitel” lehetőségét, oly módon, hogy a határozathozatal előtti perbeszéd, felszólalások, viszonzválaszok, valamint a terhelt utolsó szó jogán előterjeszhető nyilatkozata a bíróság engedélyével írásban is benyújthatóak. A bíróságnak az írásban benyújtott perbeszédet és felszólalásokat kézbesítenie kell a jogosultaknak, akik arra írásban viszonzválasszal élhetnek. Az eljárás parttalaná válásának elkerülése érdekében az ismételt viszonzválasz már csak szóban terjeszhető elő a tárgyaláson. A Veir. ezzel nem zárja ki és nem is korlátozza a további viszonzválaszok, észrevételek szóbeli előadását, melyekre az utolsó szó jogával együtt a tárgyaláson kerülhet sor. Ezen a tárgyaláson még szintén lehetőség van a bizonyítási eljárás ismételt megnyitására, és megtehető a hozzájárulás az ügydöntő határozat kihirdetés helyett kézbesítés útján történő közléséhez.⁴⁷

Az ügydöntő határozat kihirdetését érintő új rendelkezés alapján a tárgyalás határnapjáról a vádlottat és a védőt elegendő értesíteni, a határozat a távollétükben is kihirdethető, nevezettek részéről a határnap elmulasztása miatt nincs helye igazolásnak.⁴⁸

A Veir. egyik legjelentősebb újításának köszönhetően a bíróság az ügydöntő határozatot meghozhatja tanácsulésen, majd azt kihirdetés helyett az írásba foglalt határozat kézbesítése útján közölheti. Az ügydöntő határozat kihirdetése céljából tartandó tárgyalás kizárólag a vádlott, a védő és az ügyész egyező akarata esetén mellőzhető. Ez a szabály azokban az ügyekben is alkalmazható, ahol a tárgyalásnak a Be. 550. § (1) bekezdése szerinti elnapolására (beállítására) a rendelkezés⁴⁹ hatálybalépése előtt került sor. Az ügydöntő határozat írásba foglalása és kézbesítése ebben az esetben szükségszerűen megelőzi a fellebbezés bejelentését, ezért az ügydöntő határozat kizárólag teljes körű indokolással készíthető el. E rendelkezés önmagában nem zárja ki a Be. 583. § (3) bekezdés

43 A Veir. 2020. május 8. napjától hatályos 71. § (4) bekezdése szerint: A rögzítés nem engedélyezhető, ha a tárgyalásról a bíróság készít kép- és hangfelvételt, vagy a zárt tárgyalás elrendelésének törvényben meghatározott egyéb okból van helye.

44 A Veir. 62. §, 66. § (1) és (2) bekezdés, valamint a Veir. 73. §, 75. §, 78. §, 82. § (5) bekezdés, 84–85. §, 88. § (1) és (2) bekezdés, 89. § (1) bekezdés, és 93. §.

45 Veir. 52. §.

46 188/2020. (V. 7.) Korm. rendelet a veszélyhelyzet ideje alatt érvényesülő egyes büntetőjogi tárgyú intézkedésekről, valamint a veszélyhelyzet ideje alatt érvényesülő egyes eljárásjogi intézkedésekről szóló 74/2020. (III. 31.) Korm. rendelet és a veszélyhelyzet kihirdetésével összefüggésben egyes büntetés-végrehajtási szabályok módosításáról szóló 90/2020. (IV. 5.) Korm. rendelet módosításáról.

47 Veir. 81. § (6) és (7) bekezdés.

48 Ezen a ponton fontos megjegyezni, hogy a Veir. nem lépett el jelentősen a Be. 550. §-ától, nem tette az eljárásokat távollétevé. A Veir. e szabályánál csak arról van szó, hogy az ítélethirdetésre hosszabb napolás is lehetséges, idézés helyett értesítés történik az ítélethirdetés határnapjáról, és kifejezetten figyelmeztetni kell a vádlottat és a védőt, hogy az ítélet távollétükben is kihirdethető. A Be.-hez képest a jelentős újítás az ítélet kihirdetésének mellőzhetősége, de ez csak konszenzuális alapon lehetséges.

49 Veir. 81. § (6) és (7) bekezdés.

szerinti korlátozott fellebbezés alkalmazhatóságát, így nincs akadálya annak, hogy a másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság által megállapított tényállást nem érintve csak a fellebbezéssel érintett rendelkezést bírálja felül.

f) A másod- és harmadfokú bírósági eljárás, valamint a felülvizsgálat

A Be. jogorvoslati rendszerében az elsőfokú bíróság ügydöntő határozatával szemben bejelentett fellebbezések elbírálásának legfontosabb fóruma a másodfokú bíróság nyilvános ülése, hiszen minden olyan esetben, amikor nincs helye a tanácsülés tartásának és bizonyítás felvételére sincs szükség, a jogorvoslat elintézésére nyilvános ülésen kerül sor. A Veir. eltérő rendelkezései azt célozzák, hogy a fellebbezések a személyes jelenléttel járó nyilvános ülések helyett – a tisztességes eljáráshoz való jog érdemi sérelme nélkül⁵⁰ – tanácsülésen is elintézhetőek legyenek.

A Veir. rendelkezései alapján a másodfokú bíróság a fellebbezés elbírálásáról minden olyan esetben dönthet nyilvános ülés helyett tanácsülésen, amikor az ügyiratok tartalma vagy a nyilvános ülés előkészítése során tett tanácselnöki intézkedés során beszerzett adatok alapján az lehetséges. Ez a szabály nem alkalmazható, ha az ügyben bizonyítás felvétele és ezért tárgyalás tartása szükséges; az elbíráláshoz szükséges adatok a fellebbezéssel érintettek írásbeli nyilatkozata alapján nem voltak beszerezhetőek és ezért nyilvános ülés tartása szükséges; vagy a vádlott, a védő, az ügyész vagy más fellebbező nyilvános ülés vagy tárgyalás kitűzését indítványozza.

Ha a fellebbezés tanácsülésen történő elbírálásának nincs akadálya, a másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletének részbeni megalapozatlanságát az ügyiratok tartalma, vagy ténybeli következtetés útján küszöbölheti ki.

A harmadfokú bírósági eljárásban a másodfokú bírósági eljárásra vonatkozó rendelkezéseket kell megfelelően alkalmazni.

A Kúria a felülvizsgálati indítványról – a másod- és harmadfokú eljárásban ismertetett okból – minden olyan esetben dönthet tanácsülésen, ha egyébként a terhelt vagy a védő indítványára nyilvános ülésen kellene határoznia, azonban a nyilvános ülés előkészítése során tett tanácselnöki intézkedés során beszerzett nyilatkozatok alapján az ügy tanácsülésen való elbírálásának nincs akadálya.

g) A büntetővégzés meghozatalára irányuló eljárás

A bírósági ügyforgalmi adatok⁵¹ elemzése azt mutatja, hogy az eljárás egyszerűsítését és gyorsítását szolgáló külön eljárások tekintetében azonosíthatók azok a tendenciák, amelyeket a Be. hatálybalépését követően vártunk. Egyrészt a vádemeléseket követő peres ügyérkezés aránya csökkent a nemperes ügyérkezésekhez képest, másrészt a büntetővégzés meghozatalára irányuló eljárás térnyerése figyelhető meg a többi eljárás egyszerűsítését és gyorsítását szolgáló külön eljárás, különösen a bíróság elé állítás terhére.

A bírósági ítékezés társadalmi elfogadottságának egyik mércéje, ha minél kevesebb ügyet fellebbeznek meg, azaz minél több ügy emelkedik elsőfokon jogerőre. A 2019. év I. félévére vonatkozó ügyforgalmi adatok szerint a járásbíróságok büntető ügyszakában első fokon az ügyek 76,3%-a, míg a törvényszéki első fokon büntetőperes ügyszakban 47,6% volt a jogerőre emelkedési arány. Ha az ítékezés megalapozottságát statisztikai alapon vizsgáljuk, azt lehet megállapítani, hogy az eljárás egyszerűsítését és gyorsítását szolgáló külön eljárások jogerőre emelkedési aránya – különösen az ügyiratok alapján tárgyalás mellőzésével hozott ügyekben – szignifikánsan meghaladja a normál eljárási rendben befejezett ügyek mutatóit.

A Veir. eljárást gyorsító külön eljárásokra vonatkozó szabályozásának kialakításakor – a korábban ismertetett szempontokon túl – figyelemmel voltunk az ügyforgalmi statisztikák alapján megállapítható törvényszerűségekre is. Az előzőek alapján látható, hogy az ügyiratok alapján, tárgyalás mellőzésével meghozható büntetővégzés olyan eszköze lehet az átmeneti időre szolgáló jogalkotásnak, ami az egészség és élet védelmén túl a leghatékonyabban szolgálja az ügyek időszerű befejezését.

A büntetővégzés meghozatalára irányuló eljárás súlyának további növelését a Veir. a büntetővégzés meghozatalának Be. 740. § (1) és (3) bekezdésében meghatározott feltételeinek módosításával kívánja elérni. E szerint a bíróság a nyolcévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekmény esetén hozhat büntetővégzést, függetlenül attól, hogy a terhelt beismerte-e a vád tárgyát képező bűncselekményt. A Btk. Különös részében meghatározott szankciórendszerre figyelemmel a büntetővégzés elméletileg a két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmények esetében is alkalmazható.

Fontos azonban hangsúlyozni, hogy a büntetővégzésben alkalmazható joghátrányok köre nem változott, ezért továbbra is csak azokban az ügyekben lehet így eljárni, ahol a kiszabható joghátrány a büntetési célokra figyelemmel megfelelő. A veszélyhelyzet kihirdetése előtt, illetve a veszélyhelyzet ideje alatt bíróságra érkezett és folyamatban lévő ügyek gyors és hatékony elintézése érdekében a Veir. akkor is lehetőséget ad a büntetővégzés meghozatalára, ha előkészítő ülés megtartására még nem került sor és az ügy több mint három hónappal korábban érkezett a bíróságra.

A jogalkalmazóktól érkező első visszajelzések alapján az ügyészségek és a bíróságok azonnal éltek a jogalkotó által felkínált lehetőséggel, és azokban az ügyekben is széles körben használni kezdték a külön eljárást, amelyekben korábban nem lett volna lehetőségük. Az első hivatalosnak tekinthető híradás szerint⁵² a Heves megye ügyészségein a Veir. hatálybalépését követő egy hónapban csaknem 80%-os arányban tettek indítványt a vádemelések során büntetővégzés meghozatalára, olyan ügyben is, amelyben a vádlott által elkövetett bűncselekmény súlyosságára tekintettel erre korábban nem lett volna jogszabályi lehetőség.

50 Lásd bővebben: 20/2005. (V. 26.) AB határozat.

51 <https://birosag.hu/ugyforgalmi-adatok/birosagi-ugyforgalom-2019-i-feleves-adatai>
[Letöltés ideje: 2020. 06. 02.]

52 <http://ugyeszseg.hu/jelentosen-nott-a-kizarolag-ugyiratok-alapjan-torteno-biroi-dontesre-iranyulo-ugyeszi-inditvanyok-szama-heves-megyeben/>
[Letöltés ideje: 2020. 06. 02.]

2.2.4. A legfontosabb büntetőeljárásai rendelkezések a veszélyhelyzet megszűnését követő átmeneti időszakra

Az Alaptörvény 53. cikk (4) bekezdése alapján a Kormány rendelete a veszélyhelyzet megszűnésével hatályát veszti. A jogbiztonság követelménye megkívánja ugyanakkor, hogy ez ne történjen meg átmeneti rendelkezések meghozatala nélkül. A veszélyhelyzet idején létrejött jogviszonyok miatt további különös szabályozás kialakítása volt szükséges, ezt biztosította a veszélyhelyzet megszűnésével összefüggő átmeneti szabályokról és az egészségügyi készenlétről szóló T/10748. törvényjavaslat. A törvényjavaslat tartalmaz olyan szabályokat, amelyek 2020. december 31-ig a rendes eljárástól való eltérést tesznek lehetővé (a büntetőeljárás esetén a 71. alcím, a közvetítői eljárás tekintetében a 73. alcím, a büntetés-végrehajtási szabályok tekintetében a 75. alcím), emellett található benne törvénymódosító rendelkezések is (a büntetőeljárás esetén a 106. alcím, a büntetés-végrehajtási szabályok tekintetében a 104. alcím).

A járvány okozta fenyegetéssel előreláthatóan változatlanul együtt kell élnünk, ezért a törvényjavaslatban az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény jelentősebb módosítására (87. alcím) is sor került. Ennek büntetőeljárásai szempontból leglényegesebb jellemzője az volt, hogy a személyek mozgásának korlátozására az egészségügyi rezsimen belül változatlanul fennmarad a lehetőség, a terjedelmét tekintve a veszélyhelyzeti rendelkezésekhez hasonló mértékben. A hatósági házi karantén már az egészségügyről szóló törvény alapján rendelhető el, e törvényben lehetőség nyílik járványügyi intézkedés végrehajtása érdekében személy felkutatására, továbbá az egyéb járványügyi intézkedések kiegészülnek a karantén szoftver⁵³ alkalmazhatóságával. Számottevő változás továbbá az egészségügyi törvényben, hogy az országos tisztí főorvos javaslatára a Kormány hat hónapra egészségügyi válsághelyzetet rendelhet el, amely alatt a betegek ellátása az egészségügyi válsághelyzeti ellátás keretében történik. Az egészségügyi válsághelyzet ideje alatt a járvány terjedésének megakadályozása érdekében korlátozható vagy megtiltható intézmények, üzletek működtetése, a személyforgalom, egyes területek elhagyása, intézmények látogatása.

A törvényjavaslat egészségügyi törvényt érintő szabályai alapján elmondható, hogy a járvány elleni további védekezés során is előállhat ahhoz hasonló helyzet, mint a veszélyhelyzet idején.

Ez volt az oka annak, hogy a törvényjavaslat büntetőeljárás szabályozó részei tartalmilag (kisebb korrekciókat leszámítva) megegyeztek a Veir. szabályaival.

A Veir.-hez képest a változások három csoportba rendezhetők:

1. A Be. szabályainak felülvizsgálata már jóval a veszélyhelyzet kihirdetése előtt megkezdődött. Néhány sürgősebb módosítást a Veir. tartalmilag szabályozott. Az Országgyűlés 2020. május 19-én elfogadta a büntetőeljárásról szóló törvény és más kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2020. évi

XLIII. törvényt, amelynek egyes (a Veir. által is szabályozott) rendelkezéseinek hatálybalépését a T/10748. törvényjavaslat korábbi időpontra hozta.

2. Az egészségügyi törvény módosulásával összhangban a normavilágosság érdekében törvényi értelmező rendelkezés mondja ki, hogy mely intézkedések minősülnek a büntetőeljárás szabályok szempontjából járványügyi intézkedésnek, amelyek a rendestől eltérő eljárásrendet általában megalapozhatják. A büntetőeljárásban felmerülő eljárási cselekmények egy részében az elrendelt járványügyi intézkedésekhez képest tágabb körben lehet szükség az általános szabályoktól való eltérésre, mert az értelmező rendelkezésnek megfelelő járványügyi intézkedésen kívül is hozható egyéb olyan intézkedés, ami hasonló következményekkel jár. Emellett bizonyos eljárási cselekményeknél a rugalmasság kardinális jelentőségű abból a szempontból, hogy ne csak a hatóságilag igazolt fertőzött személyek esetében legyen lehetőség a szükséges biztonsági intézkedések alkalmazására.

3. Sor került egyes, a Veir.-ben szereplő intézmények felülvizsgálatára annak érdekében, hogy a rendes eljárástól továbbra is csak a feltétlenül szükséges körben lehessen eltérni. Ennek keretében:

- az elsőfokú bíróság ismét eljárhat tanácsban;
- a járványüggyel összefüggő okból nemcsak a nyilvánosság kizárására, hanem a tárgyalás hallgatósága létszámának korlátozására (meghatározására) is lehetőség nyílik, oly módon, hogy a bíróságnak elsősorban azt kell megvizsgálnia, hogy hány fő együttes jelenléte mellett tarthatóak be a járványügyi intézkedések, és ez alapján kell döntenie arról, hogy az idézettek és értesítettek személyes jelenléte mellett milyen létszámú hallgatóság vehet részt a tárgyaláson;
- a mindennapi élet újraindulásával párhuzamosan az eljárások folyamatosságának biztosítására formálódó nyomatékosabb igény alapján egyes, a veszélyhelyzet idejére hosszabb tartamban megállapított határidők szűkebben kerülnek meghatározásra (pl. a nyomozás abszolút határideje járványhelyzettel összefüggő okból csak egyszer hosszabbítható, a szakvélemény előterjesztésére nyitva álló időtartam, járványhelyzettel összefüggő okból történő eljárás felfüggesztés abszolút határideje, a közvetítői eljárás céljából történő felfüggesztés, valamint a feltételes ügyészi felfüggesztés abszolút határideje, zár alá vételelrendelése, előkészítő ülés tartása, tárgyalás kitűzése, tárgyalás folytonossága);
- változatlanul lehetőség van az eljárás járványüggyel összefüggő okból történő felfüggesztésére, ha az akadály elháríthatatlan, azonban a külföldön ismert helyen tartózkodó terhelt távollétében már csak akkor kizárt az eljárás (tárgyalás megtartása), ha az államhatárok átjárhatatlanok.

ZÁRÓ GONDOLATOK

A bűnüldözés és a büntető igazságszolgáltatás folyamatos működése a társadalom védelme és jólétének biztosítása szempontjából legalább olyan jelentőségű, mint az elemi szük-

53 Ezt az élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető tömeges megbetegedést okozó humánjárvány vonatkozásában elrendelt hatósági házi karantén elektronikus ellenőrzéséről szóló 181/2020. (V. 4.) Korm. rendelet vezette be a magyar jogrendszerbe.

ségeket kielégítő árukínálat, a sürgősségi betegellátás, a katasztrófavédelem vagy a közösségi közlekedés biztosítása. (Kérjük, az olvasó nézze el nekünk az esetleges elfogultságot!)

A tanulmányban bemutatott példák alapján az a következtetés is levonható, hogy a járvány kitörése után és annak felívelésekor nem volt evidens, hogy ez biztosítható lesz. Ehelyett inkább az a veszély fenyegetett, hogy a büntető-eljárások bizonytalan ideig karantén alá kerülnek, ami védtelenné tette volna a társadalmat.

Az egész világon háborús helyzetként⁵⁴ felfogott járványhelyzetben olyan szabályokra volt szükség, amelyek biztosítják a büntető igazságszolgáltatás folyamatos működését és a vég-sőkig elmennek a személyek védelme érdekében anélkül, hogy az eljárások tisztessége csorbát szenvedne. A jogalkalmazói visszajelzések és a sajtó visszhangja alapján úgy tűnik, ez a cél

megvalósulhatott: aki rendkívüli segítséget, különös eszközt keresett a különleges jogrendben, az megtalálta azt. Éppen ilyen fontos, hogy az új eszközök érdemben nem változtattak a fegyverek egyenlőségén és nem tették az eljárást tisztességtelen játszmvá. A cél tehát fontos volt, de nem a cél szentesítette az eszközt.

Bízunk benne, hogy a jelenleg visszahúzódó fázisban lévő járvány nem tér vissza, és ennek okán az átmeneti időszakra szóló eltérő büntetőeljárési szabályok nem lesznek hosszú életűek. Titkon reméljük ugyanakkor, hogy az újszerű megoldások némelyike a nehézségek ellenére annyira beválnak, hogy az általános eljárási rendben is megtartható lesz, így végül a rendkívüli helyzet a rendes eljárás javára válik.

54 Lásd bővebben: SPADARO, A. (2020). COVID-19: Testing the Limits of Human Rights. *European Journal of Risk Regulation*, 11(2), 317–325. doi:10.1017/err.2020.27 [Letöltés ideje: 2020. 06. 01.]